

UOT: 39

Zarina MURTUZAYEVA

AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu, doktorant

Zari.m.88@mail.ru

Azərbaycanda yaşayan ləzgilərin toy adətləri

Wedding Traditions of Lezgi People Living in Azerbaijan

Свадебные обычаи лезгин, проживающих в Азербайджане

Xülasə. Ləzgilər Azərbaycanda məskunlaşmış qədim xalqlardandır. Tarixi Qədim Albaniya dövrünə təsadüf edən ləzgilərin zəngin mədəniyyətləri var. Məqalədə Azərbaycanda yaşayan ləzgilərin toy adətləri ətraflı təsvir olunaraq müasir dövrlə əlaqələndirilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, ləzgilər Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqlar arasında say etibarı ilə birinci yerdədir. Ləzgilərin özünəməxsus mədəniyyətləri, adət-ənənələri mövcuddur.

Ailə hər bir cəmiyyətin formalaşmasında çox önəmli rol oynayır. Bil-diyimiz kimi ailə tarixin inkişaf mərhələlərinə uyğun olaraq daim dəyişir. Müasir ləzgilərin həyat tərz-i ümumən Azərbaycan xalqının həyat tərz-i ilə eynidir və cüzi fərqlərə malikdir. Onlar məskunlaşdıqları ərazinin, kəndlə-rin, rayonun, zonanın adət-ənənələrinə, yerli xüsusiyyətlərinə alışıra q yaşa-yışını buna uyğun qurmuşdular. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, ləzgilər kom-pakt halda yaşadığıları ərazilərdə ata-baba adət-ənənələrini mühafizə etmiş-dilər. Sumqayıt və Bakı şəhərlərində yaşayan və digər yerlərə köç etmiş ləz-gilər həmin ərazilərin adət-ənənələrinə uyğunlaşmağa başlamışdılar.

Açar sözlər: ləzgilər, adət, toy, müasir dövr, ailə.

Abstract: Lezgins are one of the ancient peoples living in Azerbaijan. The lezgins have a rich culture dating back to ancient Albania. The article describes in detail the wedding customs of the lezgins living in Azerbaijan and connects them with the modern period. It should be noted that the lezgins are the first among the minority peoples living in Azerbaijan. Lezgins, who have lived here since ancient times, have their own cultures and traditions.

The family plays a very important role in the formation of any society. As we know, the family is constantly changing in accordance with the stages of development of history. The way of life of modern lezgins is generally the same as the way of life of Azerbaijani people and has little

differences. They got used to the traditions and local features of the area, villages, districts and zones where they lived and built their lives accordingly. However, it should be noted that in the areas where the lezgins lived compactly, they preserved the ancestral traditions. Lezgins living in Sumgait and Baku and migrating to other places began to adapt to the traditions of those areas.

Key words: lezgin, custom, wedding, modern period, family.

Резюме: Лезгины - один из древних народов, проживающих в Азербайджане. Лезгины имеют богатую культуру, восходящую к древней Албании. В статье подробно описываются свадебные обычаи лезгин, проживающих в Азербайджане. Следует отметить, что лезгины являются первыми среди меньшинств, проживающих в Азербайджане. Лезгины, жившие здесь с древних времен, имеют свою культуру и традиции.

Семья играет очень важную роль в формировании любого общества. Как известно, семья постоянно меняется в соответствии с этапами развития истории. Образ жизни современных лезгин в целом такой же, как и образ жизни азербайджанского народа, и мало отличается. Они привыкли к традициям и местным особенностям района, деревень, районов и зон, где они жили, и соответственно строили свою жизнь. Однако следует отметить, что в местах компактного проживания лезгин они сохранили традиции предков. Лезгины, живущие в Сумгаите и Баку и мигрирующие в другие места, начали приспосабливаться к традициям этих районов.

Ключевые слова: Лезгины, обычаи, свадьба, современность, семья.

İstənilən sosial qrup fərdi mədəniyyət üzərində formalaşır. Bu da özünü müəyyən qrupa xarakterik olan həyat tərzini kimi büruzə verir. Bütün etnos və millətlər bir-birindən fərqlənən etnik və milli mədəniyyətlərə malikdir. İstənilən etnik mədəniyyət etnosun öz yaşam tərzinə uyğunlaşdırmaq vasitəsidir. Etno-mədəniyyət bir qrup insanın onların kollektiv şəkildə hərəkət etməyə stimullaşdıran ümumi tələb və maraqlar çərçivəsində öz birliyini başa düşdüyündə formalaşmağa başlayır. Belə fəaliyyət spesifik şərtlər çərçivəsində baş verir, bu da özlüyündə unikal təcrübənin yaranmasına təsir göstərir. Nəticədə bu da nəsilədən nəslə ötürülən unikal mədəniyyətin yaranmasına gətirib çıxardır.

Bir çox digər xalqlarda olduğu kimi lezgilərdə də ailə qurmaq əsasən bir neçə mərhələlərdən keçir. Bunlara qız seçmək, ad eləmək, kiçik nişan,

böyük nişan və toy daxildir. Bütün bu proseslər bir neçə aydan bir neçə ilədək davam edə bilər. Bəzən isə qeyd olunan mərhələlərdən kiçik və böyük nişan ya birləşdirilir, ya ümumiyyətlə keçirilmir, ya da birbaşa toyun içəri-sində həyata keçirilir [2, s.29].

Təhlil olunan ədəbiyyatlardan məlum olur ki, keçmişdə lezgilər çox hallarda öz qohumları ilə ailə qururdu. Bunlar çox vaxt əmi oğlu, əmi qızı, bibi oğlu, bibi qızı və ana tərəfdən isə xala oğlu, xala qızı, dayı oğlu, dayı qızı olurdu. Lakin müasir dövrdə qohumlar arasında nikah demək olar ki, yox olmaqdadır. Keçmiş dövrdə ailə qurulanda oğlan və qızın valideynlərinin razılığı ilə baş tuturdu.

Keçmiş dövrdə oğlan və qızın evləndirilməsində təkcə ailə üzvləri deyil, bütün nəsil iştirak edirdi. Qız seçilərkən əsas əməksevərliyinə, sakitliyinə və özünü aparma qəydasına fikir verildi. Qızın nəslinin səviyyəsi, nəsilə hansısa məşhur və ya imkanlı birinin olması da vacib şərtlərdən sayılırdı. Bu müasir dövrdə də belə olaraq qalır. Qızın fiziki cəhətdən də sağlam olması vacib idi. Çünki qız nəsil artırmalı, ev və uşağa baxmalı və digər təsərrüfat işləri ilə məşğul olmalı idi. Qızın fiziki gücünə əsasən kənd yerlərində yaşayanlar xüsusi fikir verirdilər. Qız anası öz qızına ev işləri görməyi öyrətməli idi. Qız bu cəhətdən bacarıqsız olduqda anası günahlandırılırdı.

Qız bəyənmədə əsas məsələlərdən biri onun əxlaq cəhətdən təmizliyi idi. Belə ki, gizli kiminləsə danışdığı, görüşdüyü bəlli olarsa belə qızın sonradan ailə qurmasında çox ciddi problemlər yaranırdı. Kişi də ədəb qaydalarına əməl etməli, öz ailsinə sahib çıxmalı, əməksevər olmalı, yaşlılara hörmətlə yanaşmalı, pis vərdişlərdən uzaq olmalı idi.

Çox vaxt qızı qohum, qonşudan istədiklərinə görə oğlan anası qızın gördüyü işlərə xüsusi nəzər yetirir, onun gələcəkdə necə gəlin olacağını təxmin edirdi.

Qız evi də öz növbəsində oğlan tərəfi haqqında məlumatların əldə edilməsi üçün oğlan tərəfin yaşadığı ərazidəki insanlardan, qonşularından və ümumi tanış olduğuqda ondan soruşurdular. Bu sorğu qız tərəfin qərar verməsində önəmli rol oynayırdı.

Lezgilər arasında qız qaçırma digər Qafqaz xalqlarında olduğu kimi mövcud idi. B. Taylor qız qaçırmanın 3 növünü ayırmışdır: "ədəvət ilə (zor ilə qaçırılma), sülh yolu ilə (qızın razılığı və ailədən xəbərsiz qaçırılma) və formal qaçırılma (toy məclisindən qaçırılma). Qaçırılma çox vaxt qızın və ya oğlanın valideynlərinin ailə qurulmasına narazılığı nəticəsində baş verirdi. Ümumiyyətlə, Azərbaycanda yaşayan lezgilər arasında qız qaçırmanı 3 növə bölmək olar:

a) Qızın razılığı ilə qaçırılma. Bu növ qaçırılma valideynlər narazı olduqda baş verirdi. Hal-hazırda bu növ ləzgilər yaşayan kənd yerlərində mövcuddur.

b) Qızın razılığı olmadan qaçırılma. Qız oğlan və dostları tərəfindən evindən uzaq bir yerdə olduqda qaçırılır.

c) Qarşılıqlı razılıq ilə qaçırılma. Bu çox vaxt imkansız ailələrdə olurdu. Çünki belə ailələrin maddi cəhətdən toy etməkə imkanları olmurdu. Bir sözlə toy xərclərindən azad olmaq üçün ailələr qarşılıqlı razılığa gəlirdilər. Bu indinin özündə də aktual olaraq qalır.

Qeyd olunduğu kimi, ailə qurulmasında ilk addım bəyənmə olurdu. Belə ki, həm yaxın keçmiş, həm də müasir dövrdə qızla oğlanın görüşmələrinə şərait yaradılır. Əgər bir-birlərini bəyənirdilərsə elçilik olurdu. Keçmiş dövrdə elçiliyi bəyənmədən əvvəl edirdilər. Bəyənmə sonranın işi olurdu.

Ailənin təməlini evlənmə (nikah) təşkil edirdi. Evlənmə də azərbaycanlılarda olduğu kimi bir neçə formada olurdu. Bu özümlü qız istəmə, dəyişik evlənmə, levirat və sosorat, qız qaçırma, ikitərəfli razılıq ilə getmə, beşik nişanı kimi formalarda göstərilirdi.

Köhnədən qız üçün ailə qurma yaş kənd yerlərində əsasən 14-16, oğlanlar üçün 16-18 yaş idi. Lakin XX əsrin 60-cı illərində başlayaraq kişilər əsgərlikdən sonra (20-25 yaş) evlənməyi daha üstün tutmağa başlayır. Qızlar isə əsasən 20-24 yaşlarda ailə qurmağa başlayır. Müasir dövrdə bir rəqəmlər kənd yerlərində yaşayan ləzgilər üçün keçərlidir. Amma şəhərdə yaşayan oğlan və qızlar daha gec ailə qurmağı üstün tutur. S.Ş.Hacıyeva qeyd edir: "Ləzgilərdə 15 yaşında qız artıq yetkin sayılırdı və ailə qurmaq hüququna malik idi" [2, s.25]. Adətən ailədə böyükdən kiçiyə olaraq qızlar əvə verilir və oğlanlar evləndirilirdi.

Kişilərin ailə qurma yaş bir çox vəziyyətlərdən asılı olurdu. Bunlara misal olaraq ailənin maddi cəhətdən vəziyyətini göstərmək olar. Belə ki, gəlin üçün zəruri olan əşyaların alınmasına, toyun təşkil olunmasına, başlıq pulun verilməsinə üçün maddi cəhətdən vəsaitlər lazım olurdu. Buna görə də bəzən oğlanlar 30-35 yaşlarında ailə qururdular. Müasir dövrdə bu vəziyyət daha açıq-aydın özünü göstərir.

XIX əsrə kimi ailə münasibətlərində ləzgilərdə endogam ailələr üstünlük təşkil edirdi. Qızlar adətən öz kəndi daxilində əvə verildir. Lakin bu əfəllərdə də artıq kənar kəndlərə, rayonlara və şəhərlərə də əvə verilmək və qız almaq faktları var idi. Zamanla kənd daxilində ailə qurulmada dəyişikliklər baş verməyə başlayır. Belə ki, ailələr öz qızlarını kənarə verməyə başlayır. Bu məsələdə əsas iş digər tərəfin nəslinin uyğunluğu sayılırdı.

Hal-hazırda kənd daxili evliliklər qalmışdır. Buna əsas kimi ailələr qız və oğlanların uşaqlıqdan bir yerdə böyüdüklərini, yaxşı tanıdıqlarını əsas

gətirirlər. Lakin qeyd olunduğu kimi qohumlar arası evliliklər öz statusunu itirmişdir. Belə ki, indi "Мукъабрилла яргаз хъуъхъ" (qohumdan uzaq) fikri yaranmışdır. Qohumlar arası nikahlar boşanma ilə nəticələndə hər iki tərəf bir-birinə düşmən kəsilir, bir növ qohumluq əlaqələri itir.

M.Ş.Rizaxanova qeyd edir: "Süftə kəndlərarası evlənmə ləzgilərdə yaxşı qarşılanmırdı və çox nadir hallarda baş verirdi. Belə nikahlar ən ziddiyyətli fikirlər yaradırdı. Deyilirdi ki, yaxşı qız öz kəndin hüddüdlərindən kənara əvə gedə bilməz. Kənd daxili evliliyin qalmasına keçmişdə baş verən kəndlərarası ədəvətlər də mühüm rol oynayırdı." [4, s.138].

XIX əsrdə ləzgilərin ailə münasibətlərində əsas nüanslardan biri də imkan baxımından qız və oğlanın eyni səviyyədə olması idi. İmkanlı ailədən olan qızı kasıb və ya özlərindən aşağı təbəqədən olan oğlana əvə vermirdilər. XX əsrdən başlayaraq belə adət tədricən aradan qalxmağa başlayır. Artıq təbəqəyə deyil, qız ilə oğlanın qarşılıqlı razılıqları və sevgi münasibətləri əsas götürülməyə başlandı. Amma müasir dövrdə də bəzən təbəqə vəziyyəti, əsasən də oğlan evinin əsas götürülməyə davam edir.

Qızın əvə verilməsi və oğlanın evləndirilməsi ailənin böyükləri tərəfindən qərarlaşdırılırdı. Çox vaxt ailədə oğlanlar ailə qurmaq istəyini açıq söyləyə bilmir, yaxın qohumla vəsaitlə valideynlərinə çatdırırdılar.

Keçmişdə ailənin sevgi üzərində qurulmaması haqqında mülahizə yürütmək düzgün olmazdı. Kənd yerlərində cavam oğlanlar toylarda öz gələcək həyat yoldaşlarını seçirdilər. Görüş yeri bulaq başı olurdu. Qızlar bəzənib su dalınca gedirdilər. Cavanların bulaq başında, müxtəlif toy məclislərində, bayramlarda danışmaları keçmişdə də seçim azadlığının olduğunu deməyə əsas verir. Lakin qız evində son söz valideynlərdə qalırdı.

Ləzgilər elçi getməyə "илчияр" deyirlər. Elçilikdə əsas daha yaşlı təcrübəli qohum, nənə baba iştirak edirdi. Bundan əlavə, elçilikdə qız evi ilə tanışlığa və fikir almaq üçün əsas oğlanın atası, bacısı və digər yaxın qohumlar – 3-4 qadın gedir. Əgər qız evi narazılıq bildirməsəydi, 4-5 nəfər ibarət, həmçinin kişilərin də daxil olduğu elçilər gəlirdi. Qız tərəfdən elçilikdə valideynlər və daha yaşlı ağbircək qohumlar, əsas da ananın qardaşı "xaly" mühüm rol oynayırdı.

Lakin müasir dövrdə çox halda oğlan evinin özləri, əsasən də valideynlər özləri gedir. Elçilik üçün qız evinə bir neçə dəfə gedirdilər. Çox vaxt 3-cü dəfədən sonra razılıq verildir. Elçilikdə nəsil və oğlan haqqında qız evinə ətraflı məlumat verilir və qız istəmə məsələsinə keçilir. Əgər qızın valideynləri razı olsaydılar onlar qonaqları yaxşı qarşılayır, süftə oğru və ballı çörək təqdim olunurdu. Yox əgər müsbət cavab vermək istəməyəndə konkret cavab verilmirdi, digər qohumlarla məsləhətləşib sizə xəbər edərək deyilərkə yola salınırdı.

Təhlil olunan ədəbiyyatlarda oğlan tərəfin hər dəfə elçiliyə şirniyyat, çörək ilə gəldiyi vurğulanır. Çörək qız anası tərəfindən qəbul olunan halda razılıq, əgər qəbul olunmurdusa bu razi olmalarını anlamına gəlirdi. Elçilər üçün süfrə açılırdı, qonaqlar da öz gəliş məqsədlərini yemək yeməzdən əvvəl bildirdirdi. Razılıq verilməyəndə belə bunu kobud şəkildə demirdilər. əsasən "biz hələ qızı əra vermək istəmirik", "hələ tezdir", "hələ oxuyacaq" və s. formalarda bildirilirdi. Qeyd etmək lazımdır ki, son söz babada və ya atada olurdu [3,s.6].

Ailə münasibətlərində baş verməş digər dəyişikliklərdən biri də artıq qızın razılığının soruşulması və məcburi ailə qurmasına sövq edilməməsidir. Baş verməş dəyişikliklər sosial-iqtisadi və mədəni cəhətdən inkişafın göstəricisi kimi qəbul edilir. Müasir dövrdə ailə qurma zamanı ləzgilərdə qızın razılığı əsas şərt kimi götürülür. Lakin razılıq kimi qızın anasının, qardaşlarının və dayısının razılığı da mühüm əhəmiyyətə kösb edir və müsbət cavab verildisə bəy tərəfindən qızın anasına hədiyyə verilir. M.Ş.Rizaxanova yazır: "Əgər qızın valideynləri razılıq vermək fikrində olurdularsə deyirdilər: Allah qismət eləsə verəcəyik, qismətdə varsa olacaq." Razılıq vermək istəməyəndə isə "qız hələ balacadır, oxuyacaq, ailə qurmaq istəmir" kimi sözlərlə razi olmadıqlarını bildirirdilər [4, s.147].

Razılıqdan sonra rəsmi elçilik – "бичик лишан" olurdu və bununla hamıya məsələ məlum olurdu. Dağıstanda yaşayan ləzgilər elçi getmək üçün həftənin xüsusi günlərini uyğun bilirdilər. Onlar əsasən ikinci və dördüncü günlərdə elçilik üçün uğurlu gün kimi sayırdılar. Elçi gələndə oğlan evi böyük hədiyyələrlə gəlirdilər. Hədiyyələr özündə 2 kq düyü, 2 kq buğda, halva (халва) ilə 10-20 çörək olan xüsusi sandıq, parçalar, yaylıqlar, 2 qoyun və üzük aparırdılar. Elçilikdə tərəflər toy ilə bağlı məsələləri, həmçinin başlıq pulu – "кебина гьахъ" və toy günü müzakirə olunurdu.

Elçilikdən sonra oğlan evi yenidən qıza üzük taxmaq üçün plov, şərf və qızıl üzükə yenidən gəlirdilər. Bir müddətdən sonra oğul atası pul və şərf ilə yenə gəlirdi. Qız evinə "кальма" verilir. Köhnədə bundan sonra toya kimi oğlan öz gəlini ilə götürə bilməzdi. Azərbaycanda yaşayan ləzgilərdə arasında qız üçün başlıq pulu verilir. Bu başlıq puluna "кальма" deyilirdi. Lakin Dağıstanda yaşayan ləzgilərdə buna "пушан паръ" deyirdilər. Kalımın miqdarı ikitərəfli razılıqdan, oğlan evinin iqtisadi və maddi vəziyyətindən asılı olurdu. Bu kənd yerlərində hazırda min manatdan – iki min manata kimi, şəhərdə isə min-beş min arası olurdu. Kənd yerlərində pul əvəzinə heyvan, yağ, taxıl, düyü və s. verilə bilirdi. Bundan əlavə, kənd yerlərində oğlan tərəfi qız tərəfinə toy üçün də köməklik göstərirdi [1,s.16].

Elçilikdən sonra ən mühüm məqam nikah idi. Buna "магьар" və ya «никьягъ» deyirdilər. Nikah (kəbin) həmişə qızın oğlan evinə köçməmişdən əvvəl kəsilir.

Kalımdan əlavə, bəzi ailələr "кебингьахъ" və ya "магьар" adlanan xüsusi pul da verirdi. Bu qızın boşanması və ya onunin rəhmətə getməsi nəzərə alınaraq özünü təmin etmək üçün verilir. Kəbin haqqı kimi pul, heyvan, xalçalar və s. verilə bilirdi. Kalım pulu ilə əsasən qız tərfi çehiz alırdı. Çehiz kimi qızlara qab-qacaq, yataq dastləri, xalçalar verilir. XXI əsrdə həm kənd yerlərində, həm də şəhərdə qızlara demək olar ki, bütün ev əvəzlilərləri alınır. Bura hələ soyuducular, televizor, paltaruyuyan aid etmək olur.

Qeyd etmək lazımdır ki, elçilik çox vaxt gizli və kiçik bir əhatə ilə olurdu. Yalnız nişandan sonra ətrafa məlumat verilir. Nişan bəzən təmtəraqlı, qonaqlı-qaralı qeyd olunurdu. Bəzi ailələrdə isə bura yalnız ən yaxın qohumlar dəvət edilirdi.

Nişandan sonra toya hazırlıq başlayırdı. Bura kalım-başlıq pulunun verilməsi, toy günü razılıqları, çehiz alınma, tərəflərə hədiyyələrin alınması, oğlan tərəfin qıza qızıl, paltar alması, qız evinin oğlan evinə sandıq payının hazırlanması və s. daxil idi.

Nişandan sonra ailələr ünsiyyət qurur, bir-birlərinin evinə qonaq gədir, müxtəlif məclislərdə bir yerdə iştirak edirlər. Cavanların sərbəst gürüsməsi adətən nişandan sonra baş tuturdu. Kənd yerlərində oğlan qızın yaşadığı evin yaxınlığına gədir, ya da baluq başında gürüşürdülər. Nişan adətən iki cür olurdu: kiçik nişan – "лишан кутъ" və böyük nişan – "хунчагар тухун".

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi ailə qurmaq məsələsi çox ciddi və məsuliyətli məsələ olaraq evin böyüklərinin xüsusi nəzarəti altında baş tuturdu. Bu çox vaxt həm qız və oğlanın istəkləri, həm də valideynlərin istəyi ilə baş tuturdu. Digər xalqlarda olduğu kimi ləzgilərdə də ailə dəyərləri yüksək qiymətləndirilir. Çox ciddi səbəb olmadan boşanma halları demək olar ki, müşahidə olunmurdu.

Toy adətləri ləzgilərin qədim köklərinə söykənir. Toy – mədəniyyətin ən vacib hissəsidir. Toy adətlərində müxtəlif dəyişikliklər olmuş, bəzi köhnə adətlər yoxa çıxmış, yenilər əlavə olunmuşdur. Toy həmişə nişandan dərhal sonra baş tutmurdu. Bu elçilikdən 6 ay, bəzən 1-3 il də çəka bilirdi. Toyun gec baş tutması ailənin maddi durumundan daha çox asılı olurdu. Bəzən oğlan evi başlıq pulunu verə bilmirdi. Bundan əlavə, bəzən oğlan və qızlar erkən yaşda nişanlandığı üçün yaşa görə də uzanırdı. Toya qədər olan müddətdə oğlan evi bütün bayramlarda qız evinə gədir, ona müxtəlif hədiyyələr aparırdılar. Bu qızıl, paltar və s. ola bilirdi. Toy çox təmtəraqlı 1-3 gün müddətində olur. Toya qohumlardan əlavə kənd yerlərində bütün kənd əhalisi dəvət

olunur. Kənd əhalisi də öz növbəsində müxtəlif hədiyyələrlə, pul və ərzaqla gəlir. Kənd yerlərində kişi və qadınlar üçün ayrı-ayrı stollar açılır [5, s.204].

Kənd yerlərində toya iki gün qalmış oğlan evi qız evinə gedir, toya zəruri olan ərzaqlar haqqında məlumat alırdı. Bunlara mal (inək və ya 2 qoyun), düyü, un, yağ, içkilər və s. daxil olurdu. Keçmiş dövrdə toy üç gün davam edir və üçüncü gün gəlini aparırdılar. Hal-hazırda kənd yerlərində də toylar rayon mərkəzlərində yerləşən şadlıq saraylarda keçirilir və bir gün davam edir. Müasir dövrdə qız toyu ilə oğlan toyu arasında bir gündən bir həftəyə kimi fərq olur. Qız toyu oğlan toyundan əvvəl baş tutur və növbəti gün oğlan toyu olur ki, o da bir gün davam edir. Oğlan toyu günü məsafədən asılı olaraq gün batana kimi qız evinə qızı gətirməyə gedirlər. Toy professional musiqi ansamblı tərəfindən idarə olunur, əsasən ləzgi mahnıları səsləndirilir.

Göründüyü kimi toy proseduru mürəkkəb ənənələri özündə birləşdirərək uzun bir tarixi yol keçmişdir. Müəyyən adət-ənənələrdə dəyişikliklər baş vermişdir. Bu da ən çox sosial-demoqrafik, sosial-mədəni, sosial-iqtisadi faktorların təsiri altında olmuşdur.

Ədəbiyyat

1. Алимова Б.М. "Брак и свадебные обычаи в прошлом и настоящем", М., 1989, с.111
2. Гаджиева С.Ш. "Семья и семейный быт народов Дагестана" М., 1967, с.104
3. Косвен М.О. "Семейная община и патронимия", М., 1963, с.220
4. Ризаханова М.Ш. "Лезгины. XIX — начало XX в. Историко-этнографическое исследование." Махачкала, 2005, с.313
5. Современная культура и быт народов Дагестана. М., 1971, с.242.